

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

BÙI VĂN CHUNG

**THÂN PHẬN CON NGƯỜI
TRONG TIỂU THUYẾT TẠ DUY ANH
NHÌN TỪ TÂM THỨC HIỆN SINH**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN – 2015

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

BÙI VĂN CHUNG

**THÂN PHẬN CON NGƯỜI
TRONG TIỂU THUYẾT TẠ DUY ANH
NHÌN TỪ TÂM THỨC HIỆN SINH**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS TRƯƠNG ĐĂNG DUNG

THÁI NGUYÊN – 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ công trình nào khác.

Ngày 30 tháng 8 năm 2015

Tác giả luận văn

Bùi Văn Chung

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn tốt nghiệp này, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc nhất của mình tới **PGS. TS. Trương Đăng Dung**, người đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tác giả xin trân trọng cảm ơn các quý thầy cô trong Ban giám hiệu; Khoa Ngữ Văn; Ban chủ nhiệm; quý thầy cô trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt thời gian học tập, nghiên cứu khoa học.

Và cuối cùng tôi xin cảm ơn BGH, các thầy cô giáo Trường THPT Yên Hòa, những người thân trong gia đình, bạn bè đã luôn bên tôi chia sẻ với tôi những khó khăn và giúp đỡ tôi rất nhiều để tôi có được thành quả như ngày hôm nay.

Ngày 30 tháng 8 năm 2015

Tác giả luận văn

Bùi Văn Chung

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Mục đích, đối tượng, phạm vi nghiên cứu	7
4. Phương pháp nghiên cứu	8
5. Đóng góp của luận văn	8
6. Cấu trúc của luận văn	9
PHẦN NỘI DUNG	10
Chương 1. CHỦ NGHĨA HIỆN SINH TRONG TRIẾT HỌC VÀ VĂN HỌC	10
1.1. Nguồn gốc và cơ sở hình thành, phát triển của chủ nghĩa hiện sinh.....	10
1.1.1. Khái niệm chủ nghĩa hiện sinh	10
1.1.2. Hoàn cảnh ra đời của chủ nghĩa hiện sinh.....	12
1.1.3. Những phạm trù cơ bản của chủ nghĩa hiện sinh	13
1.2. Thân phận con người trong triết học hiện sinh.....	16
1.2.1. Thân phận con người	16
1.2.2. Ở con người tồn tại có trước bản chất	21
1.3. Ảnh hưởng của chủ nghĩa hiện sinh trong văn học	23
1.3.1. Ảnh hưởng của chủ nghĩa hiện sinh trong đời sống văn học Phương Tây....	23
1.3.2. Ảnh hưởng của chủ nghĩa hiện sinh ở Việt Nam	31
Chương 2. CÁC DẠNG BIỂU HIỆN THÂN PHẬN CON NGƯỜI TRONG TIỂU THUYẾT TẠ DUY ANH	41
2.1. Con người trong thế giới phi lý	41
2.2. Con người lưu đày	53

2.3. Con người cô đơn	59
2.4. Con người dần thân.....	65
Chương 3. NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN THÂN PHẬN CON NGƯỜI TRONG TIỂU THUYẾT TẠ DUY ANH.....	69
3.1. Kết cấu lắp ghép	69
3.2. Cốt truyện phân mảnh.....	77
3.3. Không gian - thời gian hiện sinh	81
3.3.1. Không gian hiện sinh.....	81
3.3.2. Thời gian hiện sinh	85
KẾT LUẬN.....	91
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	94

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Trong những năm gần đây, Tạ Duy Anh trở thành một gương mặt nhà văn tiêu biểu, một hiện tượng văn học nổi bật với “*những tác phẩm luôn làm bạn đọc giật mình và suy ngẫm bởi những vấn đề gai góc của xã hội hiện đại*”. Anh đã làm “*cháy*” báo văn nghệ trên tất cả các sạp báo cả nước bằng truyện ngắn *Bước qua lời nguyên*. Đặc biệt, với bốn cuốn tiểu thuyết: *Lão Khố*, *Đi tìm nhân vật*, *Thiên thần sám hối*, *Giã biệt bóng tối*, Tạ Duy Anh đã dành được chỗ đứng trong độc giả.

Cho đến nay, tiểu thuyết của Tạ Duy Anh không nhiều, nhưng qua đó, độc giả có thể tìm thấy những chiêm nghiệm, triết lí về con người và đời sống, tìm thấy những cách tân, thử nghiệm mới trong sáng tạo nghệ thuật thể hiện nội dung tư tưởng tác phẩm của anh.

1.2. Chủ nghĩa hiện sinh là một trào lưu tư tưởng quan trọng có ảnh hưởng mạnh mẽ ở phương Tây và đã có mặt ở Việt Nam hơn nửa thế kỷ nay, nhưng việc nghiên cứu đánh giá về ảnh hưởng của chủ nghĩa hiện sinh trong đời sống văn học chưa thỏa đáng. Sau 1986, với quan niệm mới về hiện thực, về con người, văn học đã bám sát đời sống, nhìn thẳng vào sự thật, đánh giá đúng sự thật, bao quát được những vấn đề cơ bản của đời sống xã hội và số phận con người trong sự vận động và phát triển, đáp ứng những đòi hỏi bức xúc của công chúng.

Tìm hiểu văn xuôi, đặc biệt là tìm hiểu tiểu thuyết giai đoạn này sẽ giúp chúng ta có được cái nhìn bao quát về đời sống văn học Việt Nam đương đại. Với đặc thù của đời sống hiện đại là bẽ bộn, hỗn loạn, xói mòn, khủng hoảng lòng tin, với những chuyển biến trong tư tưởng của người cầm bút. Một nền văn học vừa bước ra khỏi chiến tranh, phải đối mặt với nhiều vấn đề mới nảy sinh, không ít người viết lâm vào tình trạng bối rối, “*chông chênh*”, đã gây nên những “*khoảng chân không*” trong văn học. Nhưng cũng chính thời gian này đã

diễn ra một cuộc vận động nội sinh ở chiều sâu của đời sống văn học, với những trần trở, vật vã, tìm tòi thâm lặng mà không kém phần quyết liệt của một số nhà văn có mẫn cảm với những đòi hỏi của cuộc sống, có ý thức trách nhiệm cao về ngòi bút của mình.

1.3. Tạ Duy Anh đã có những đóng góp rất đáng trân trọng vào cao trào đổi mới văn học nói chung và tiểu thuyết Việt Nam nói riêng. Tuy nhiên, tiểu thuyết của Tạ Duy Anh cho đến nay vẫn chưa được nghiên cứu một cách toàn diện, hệ thống. Chính vì thế, chúng tôi chọn nghiên cứu đề tài “***Thân phận con người trong tiểu thuyết Tạ Duy Anh nhìn từ tâm thức hiện sinh***” nhằm hướng tới khẳng định nét riêng trong cá tính sáng tạo tiểu thuyết, thành công và phần đóng góp của Tạ Duy Anh. Đồng thời, ở một phạm vi nhất định, góp phần làm sáng tỏ những vấn đề đổi mới của tiểu thuyết Việt Nam đương đại nói riêng và văn học đổi mới nói chung.

Từ những lí do trên tôi chọn đề tài luận văn của mình là “***Thân phận con người trong tiểu thuyết Tạ Duy Anh nhìn từ tâm thức hiện sinh***”.

2. Lịch sử vấn đề

Khảo sát quá trình lịch sử nghiên cứu về tiểu thuyết của Tạ Duy Anh, có các dạng ý kiến: khái quát chung toàn bộ sáng tác của nhà văn và dạng bài viết đi sâu phân tích từng khía cạnh vấn đề, từng tác phẩm cụ thể. Tạ Duy Anh đã góp vào dòng tiểu thuyết đương đại một tiếng nói đáng kể vì những vấn đề nhân sinh đặt ra trong tiểu thuyết của nhà văn.

Tạ Duy Anh đánh dấu sự xuất hiện của mình, một cây bút văn xuôi độc đáo trong nền văn học bằng truyện ngắn *Bước qua lời nguyện* (1989), nhà thơ Hoàng Minh Châu đã xem Tạ Duy Anh như là sự “*báo hiệu về một tâm lòng lớn, một tầm nhìn xa và một tài năng viết về số phận con người*”. Quả thật, sau khi làm “*cháy*” báo văn nghệ trên tất cả sạp báo cả nước, Tạ Duy Anh đã xoá tan mọi nghi ngờ trong nhiều người rằng anh sẽ quay về nhám nháp niềm vinh quang bằng việc cho ra đời cuốn tiểu thuyết *Lão Khổ* (1990), tác phẩm được GS. Hoàng Ngọc Hiến đánh giá là “*một cuốn tiểu thuyết rất quan trọng về thân phận người nông dân Việt Nam*” [4, tr.408].

Những tưởng, sau khi buộc đọc giả phải tím đọc, phải trăn trở, suy tư về những vấn đề gai góc của xã hội trong những năm thực hiện cải cách ruộng đất, Lão Khô cùng Tạ Duy Anh mất hút trong mắt đọc giả. Nhưng không, hơn mười năm sau, “trong khi văn đàn đang có dấu hiệu rệu rã, thì liên tiếp trong hai năm, Tạ Duy Anh đã cho ra đời hai cuốn tiểu thuyết gây xôn xao dư luận trong và ngoài nước, trước hết bởi sự kỳ lạ về hình thức và vấn đề nhức nhối mà nó quan tâm” [4, tr.408]: *Đi tìm nhân vật* và *Thiên thần sám hối*.

Ngay khi vừa chào đời, *Đi tìm nhân vật* (2002) đã nhận được đủ lời khen, tiếng chê. Trong bài *Tạ Duy Anh đi tìm nhân vật*, Trần Thị Trường cho biết, đã lâu lắm rồi chị mới lại được đọc một cuốn tiểu thuyết thú vị như thế. Tác giả bài báo đánh giá đây là cuốn tiểu thuyết đáng đọc nhất trong nhiều năm trở lại đây, bởi nó đã hoàn toàn thoát khỏi lối viết truyền thống quen thuộc, đó là hiện thực được che phủ bởi nhiều lớp màng mùn, miêu tả dầm dề, hành động chậm chạp, ngôn ngữ sạch bóng trơn tru...ngoài ra, *Đi tìm nhân vật* còn cuốn hút tác giả bài viết ở phương pháp tiếp cận hiện thực đa diện, đa chiều, ở nghệ thuật xây dựng nhân vật, cách sử dụng ngôn ngữ phong phú, đa dạng và lối hành văn hiện đại, giàu chất trí tuệ [41].

Phạm Xuân Nguyên, tác giả bài viết “*Tôi đi tìm tôi*” (*Tiếp kí khi đọc Đi tìm nhân vật của Tạ Duy Anh*), sau khi đọc xong cuốn tiểu thuyết, anh mãi bị ám ảnh bởi cái chết của thằng bé đánh giày. Anh tâm sự, anh cũng đã bắt đầu đi tìm mình, và dường như, anh cảm thấy nhiều người cũng là tôi [35].

Trần Quang trong bài *Đọc tiểu thuyết Đi tìm nhân vật* công nhận: *Đi tìm nhân vật* đã đánh dấu một bước tiến dài của Tạ Duy Anh về nghệ thuật thể loại, bởi anh đã phá bỏ lối kể chuyện đơn tuyến và lối kết cấu mạch thẳng hay mạch vòng của chủ nghĩa cấu trúc thô lậu. Xuyên suốt tác phẩm chỉ là cuộc tìm kiếm không mệt mỏi để trả lời một câu hỏi cổ xưa: Ta là ai?. Tác giả đặc biệt chú ý đến những đoạn cật vấn căng thẳng, những đoạn đối thoại kỳ thú có ở khắp các trang tiểu thuyết *Đi tìm nhân vật*. Ngoài ra, tác giả bài viết còn phát hiện ra

điểm giống nhau giữa Tạ Duy Anh với nhà văn Nam Cao ở khả năng khám phá những diễn biến tâm lí phức tạp của nhân vật [37].

Thụy Khê ở *Tạ Duy Anh, người đi tìm nhân vật* khẳng định: “*lời nguyện và tội ác*” là hai luận đề trong tác phẩm được nhà văn thể hiện qua những hướng khác nhau trong bút pháp cũng như cách biến thiên nhân vật [28].

Dư luận về *Đi tìm nhân vật* chưa kịp lắng thì năm 2004, độc giả lại bị Tạ Duy Anh làm cho mê mẩn bởi sự phá cách nghệ thuật trong tiểu thuyết *Thiên thần sám hối*. Nhưng tiểu thuyết này có một số phận khá long đong, qua tay 7 nhà xuất bản, đến tháng 4 năm 2004 mới được in tại nhà xuất bản Đà Nẵng. Thật bất ngờ, cũng trong năm đó, *Thiên thần sám hối* được tái bản lần thứ 5 với con số kỷ lục: 20.000 bản. Tất nhiên, tác phẩm cũng không tránh khỏi những bình luận của báo giới và nhiều bạn đọc yêu thích tiểu thuyết Tạ Duy Anh.

Thiên thần sám hối được Nguyễn Hằng giới thiệu là “*một thử nghiệm mới trong sáng tạo, một thử nghiệm đầy day dứt, trong đó những yếu tố phi lí, hoài nghi, liên thông, bất ngờ và mang đậm dấu ấn chủ quan, tạo nên cái riêng của tác phẩm*” [26].

Tác giả Ngô Thị Kim Cúc trong bài *Độc sách Thiên thần sám hối của Tạ Duy Anh: Nếu các thiên thần biến mất* trên báo Thanh Niên số ra ngày 21/05/2004 cho rằng, điều làm nên sức hấp dẫn của cuốn tiểu thuyết không chỉ là “*hiện thực tàn nhẫn tràn khắp các chi tiết*”, mà còn ở chỗ, tác phẩm ít nhiều bộc lộ niềm tin vào cuộc sống trước tình mẹ bao la và sự ra đời của đứa trẻ [27].

Dương Thuấn trong bài *Nét đặc sắc của Thiên thần sám hối* trên báo điện tử www.Talawas.org số ra ngày 10/06/2004 Tạ Duy Anh nhìn nhận, *Thiên thần sám hối* mang một lối viết hoàn toàn hiện đại. Điều đó được thể hiện rõ nhất trong cách kể, cách dẫn chuyện, nghệ thuật mê hoặc bạn đọc. Đặc sắc hơn cả là cách xây dựng nhân vật *Tôi* - đứa trẻ còn ba ngày nữa sẽ sinh đang nằm trong bụng mẹ - của tác giả. Khác với tiểu thuyết truyền thống, nhân vật của Tạ